

7. Чаянов А. В. Крестьянское хозяйство: Избр. Труды. [Текст] / А.В.Чаянов – М.: Экономика, 1989.- 496с.

8. Український фермер – взірець досконалого господарювання [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://agrolviv.com.ua/useful/30-ukrayinskiy-fermer-vzrec-doskonologo-gospodaryuvannya.html>

9. Географія страусоводства. Чубинський страус [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://straus.com.ua/12.htm>

10. Який він – успішний український фермер? [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://agrolviv.com.ua/useful/30-ukrayinskiy-fermer-vzrec-doskonologo-gospodaryuvannya.html>

Анотація

Статья посвящена изучению украинского фермерства в процессе общественно-политических трансформаций нового тысячелетия. Делается анализ нормативно-правовой базы образования фермерских хозяйств в начале 2000-х годов, а также их размещение по регионам Украины, функционирование, специфика изготовления та сбыта продукции.

Ключевые слова: фермерское хозяйство, рыночная экономика, общественно-политические превращения, растениеводство, животноводство, грант

Annotation

The article is devoted to the research of Ukrainian farm business in the process of public-political transformations of the new century. Scientific-legal basis of farm enterprises formation in the beginning of 2000-s is analyzed, as well as their regionalization, functioning and particular nature of goods production and distribution.

Key words: farm enterprise, market economy, public-political transformations, crop science, animal agriculture, grant.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

**Галина Бойко
(Київ)**

ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЯ І УМОВ ПРАЦІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 50-Х - ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 60-Х РР. ХХ СТ.

Із здобуттям Україною незалежності склались умови для глибшого вивчення багатьох історичних проблем, серед яких вагоме місце належить дослідженню історії повсякденності науково-педагогічної інтелігенції. Стаття присвячена проблемам

матеріального забезпечення життя і умов праці науково-педагогічної інтелігенції Української РСР у другій половині 50-х – першій половині 60-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: науково-педагогічні кадри, науково-педагогічна інтелігенція, матеріальний стан, житлові умови, якість викладання, матеріально-технічне забезпечення, хрущовська «відлига», десталінізація, лібералізація, реформування.

Попри всі економічні труднощі, Україна сьогодні розвивається, входять в дію нові технології, стають кращими міжнародні відносини, удосконалюється система освіти. У процесі національно-культурного відродження важливе місце належить інтелігенції, зокрема науково-педагогічній. Як відомо, історія держави – це сума історій життя окремих особистостей, тому досліджуваний період хрущовської «відлиги» займає вагомим місце серед подій ХХ століття, адже її наслідки вплинули на хід історії і на визначні процеси в усіх сферах життя народу. Змінили світогляд, психологію усіх соціальних груп, зокрема науково-педагогічної інтелігенції. Тому саме науково-педагогічні кадри в складних умовах десталінізації та лібералізації сприяли у відродженні національної самосвідомості українців.

Розвиток Української незалежної держави спонукає до вивчення раніше не досліджуваних проблем, а саме матеріального забезпечення життя і умов праці науково-педагогічної інтелігенції у 2 половині 50-х – першій половині 60-х років ХХ ст. Оскільки дана проблема не мала ґрунтового дослідження, тому і привернула до себе увагу істориків і науковців. Історія сьогодення створила більш сприятливі умови для вивчення саме повсякденного життя та побуту інтелігенції, що раніше залишалась поза увагою дослідників. Адже матеріальне забезпечення життя і умов праці впливали на науково-педагогічну діяльність викладача. Від рівня освіченості педагога, його матеріального забезпечення, психологічного стану, особистих повсякденних проблем залежали якість викладання, а відповідно, рівень освіти в державі, що залишається актуальним і на сьогодні.

Метою статті є вивчення на основі статистичних даних, архівних матеріалів та інших джерел проблем матеріального забезпечення життя і умов праці науково-педагогічної інтелігенції в період «хрущовської відлиги».

Досягнення цієї мети вимагає постановки та вирішення таких основних завдань:

- проаналізувати джерельну базу та стан наукової розробки з історії вивчення повсякденності науково-педагогічної інтелігенції України 1956-1964 рр.; дослідити рівень матеріального забезпечення умов праці науково-педагогічних кадрів; проаналізувати

матеріальний стан працівників вищої школи УРСР, а саме: наявність житлової площі, рівень заробітної плати, характер дозвілля, матеріальний та психологічний стан викладачів Української РСР.

Окремого дослідження даної теми немає. Деякі автори лише поверхнево вивчали її у своїх наукових працях. Зокрема ця проблема розглядалась у дисертаціях О.А. Прохоренко, Н.С. Брехунець, В.І. Вовк. Значний внесок у вивченні матеріального стану суспільства у досліджуваній період зробив І.К. Рибалка.

Аналіз історіографії засвідчує, що проблеми матеріального забезпечення життя і умов праці науково-педагогічної інтелігенції Української РСР 2 половини 50-х – 1 половини 60-х рр. ХХ ст. залишалися фактично не вивченими. Вони не розроблені ні в дисертаційному, ні в монографічному дослідженнях, чим і привернули увагу автора. Ряд цінних матеріалів містять архівні фонди ЦДАВО України, інформація про забезпечення матеріальних умов праці зберігається у фонді Міністерства освіти Української РСР (фонд 166), у фонді Міністерства вищої освіти Української РСР (фонд 4621). Важливі матеріали для висвітлення теми статті знаходяться в архівних фондах ЦДАГО України, у фонді ЦК КПУ (фонд 1, описи 24, 71).

Цінна інформація використана з низки статистичних збірників.

Одним із факторів, які впливають на формування рівня професійності особистості, є наявність житла. Від стану житлових умов залежить бажання самовдосконалюватись, розширювати свій світогляд, підвищувати професійну майстерність, вдосконалювати навички і уміння. Тому забезпечення житлом науково-педагогічної інтелігенції є вагомим у їх діяльності. Це питання актуальне і на сьогодні.

Оскільки більшість наукових працівників зосереджується у містах, тому і житлова проблема завжди стояла гостро.

Протягом 1951-1958 рр. капіталовкладення у житлове будівництво державних і кооперативних підприємств і організацій, колгоспів і населення по УРСР становило понад 56 млрд. крб. За цей час збудовано майже 2 млн. квартир, загальною площею 85,7 млн.м². Житло одержало 9,1 млн. чоловік. Якщо в 1950 р. на тисячу чоловік населення республіки було збудовано 5,6 квартири, то в 1958 р. – 11,7 [1]. Споруджувались нові будинки, ремонтувались старі. Будувались на 2-3 поверхи. У великих містах на 4-5 (т.з. «хрущовки» чи «хрущоби»). Їх будували без ліфтів та сміттєпроводів за типовими проектами.2]. Однак ці заходи не вирішили житлового питання.

У 50-80-х рр. ХХ ст. житлово-побутові умови мешканців розвивалися нерівномірно. Зростання житлового фонду відбувалося в 2 половині 50-х та першій

половині 1960-х р. Це обумовлювалося зростанням фінансування на житлове будівництво за рахунок державних та місцевих бюджетів, запровадженням типових проектів, залученням коштів громадян, завдяки організації будівельних кооперативів, заохоченням громадян до спорудження приватних жител. З другої половини 1960-х рр. відбувається спад житлового будівництва, хоч і поліпшується його якість. Проте проблема забезпечення житлом населення в ці роки не була вирішена. Починаючи з к. 1960-х рр. вона загострюється і зменшується число осіб, котрі забезпечувалися житлом державою.[3] Так, із доповідної записки Харківського авіаційного інституту дізнаємось, що багато викладачів інституту у 1959 р. не забезпечені житлом.[4]

Аналогічна ситуація спостерігалась в усіх вузах Української РСР у 2 пол.50-х - першій половині 60-х рр. ХХ ст. Тому науково-педагогічні працівники змушені були проживати у студентських гуртожитках, бараках, підвальних приміщеннях, горищах, не придатних для життя, винаймати квартири і кімнати. [5]. У більшості випадків викладачі проживали у студентських гуртожитках, в яких не було належної кількості меблів, пральних, сушилок, душових, не були відремонтовані санвузли, кімнати погано освітлювались. (37)

Із листа члену Президії ЦККПРС Першому секретарю ЦК УПУ тов. О.І. Кириленку дізнаємося, що у 1957 р. ректорат КДУ ім. Т.Г. Шевченка зобов'язує Київську Міську раду депутатів трудящих поставити на чергу для забезпечення житлом викладачів університету, що проживають в гуртожитках, або зовсім не мають житлової площі[6]. Подібною була ситуація і у Дніпропетровському інституті фізичної культури [7].

Деякі вузи УРСР вирішували житлову проблему за рахунок будівництва гуртожитків, у яких виділялися квартири для викладачів. Приміром, у Львівському сільськогосподарському інституті при будівництві учбового корпусу та гуртожитку виділялись асигнування на будівництво 32 –х квартир для професорсько-викладацького складу [8].

Ситуація із забезпеченням вищих навчальних закладів висококваліфікованими науково-педагогічними кадрами ускладнювалась тим, що була пов'язана з необхідністю надання житла для викладацького персоналу. Якщо брати до розрахунку 50% чисельності професорсько-викладацького персоналу, який повинен був до кінця семирічки поповнити вузи України, то в цьому випадку вузам Міністерства вищої освіти треба було мати на початку 1961 року в своєму розпорядженні 27,3 тис. кв. м. житлової площі. А на період 1962-1964 рр. – 102,2 тис. кв. м. Держплан УРСР з 1958 р. не виділяв МВО капіталовкладень на будівництво житлових будинків, тому що згідно Постанови Ради

Міністрів УРСР від 4 жовтня 1958 р. капіталовкладення на будівництво житлових будинків повинні виділяти обласні виконкоми та міськвиконкоми міст та районів. Міські ради депутатів в незначній кількості виділяли житлову площу вищим навчальним закладам і то в порядку черги, на загальних підставах, що не давало можливості укомплектувати вузи висококваліфікованим викладацьким складом [9].

Починаючи з 2 пол. 1950-х років відбувається різке зниження капіталовкладень на будівництво студентських гуртожитків та житлових будинків для професорсько-викладацького складу. Для прикладу: на 1955 р. планувалось на будівництво 35,1 млн. крб., на 1956 р. – 25,7 млн. крб., на 1957 р. – 22,1 млн. крб., а на 1958 р. передбачалось всього 13,4 млн. крб. [10]. Отже, такі мізерні асигнування, якщо і виділялись на будівництво житлових будинків, то не давали змоги вирішувати назрілі проблеми.

Так, у Харківському державному університеті на будівництво житлового будинку на 60 квартир для викладачів у 1957 р. потрібно було 5,4 млн. крб., а обсяг запланованих робіт склав лише 0,7 млн. крб.; на будівництво житлового будинку для співробітників Одеського індустріального інституту (56 квартир) кошторис становив 5,02 млн. крб., а на 1957 р. було виділено на роботи лише 0,9 млн. крб. [11]

На кінець 1962 р. скрутне становище з житлом було в Чернівецькому державному університеті, де з числа професорсько-викладацького складу 3 сім'ї проживало в аварійних квартирах, 10 сімей проживали в підвальних приміщеннях, 30 сімей мешкали на приватних квартирах, 45 сімей – в студентських гуртожитках. У Львівському політехнічному інституті 200 наукових співробітників зовсім не були забезпечені житлом. А 151 співробітник потребував значного поліпшення житлових умов (сім'ї проживали в тісних квартирах зі спільною кухнею [12].

Окрім того, що викладачам вузів не надавалось належне житло, в них примусово намагались забрати те, що вони мали. Так, зокрема, з 1959 р. в республіці розгорталася антидачна кампанія. Рішення було прийнято з обкому КПУ: безоплатно відібрати всі дачі і передати під дитячі заклади. Так, в Харківському університеті дачників виявилось 31 чол., серед них 19 членів партії. В обкомі партії була створена група по вилученню дач у співробітників вузів і передачі їх робітникам заводів під житло. Ця кампанія тільки з часом припинила свою діяльність.

Отже, така складна ситуація, що виникла протягом досліджуваного періоду із забезпеченням житлом та земельними угіддями професорсько-викладацького складу, відштовхнула частину науково-педагогічних працівників від активної наукової роботи, спрямовуючи свою діяльність на вирішення житлово-побутових проблем [13].

Слід зауважити, що ні міськкоми, ні обкоми партії не в повному обсязі надавали допомогу у вирішенні житлової проблеми, а інколи навіть взагалі не допомагали, як це було у вузах Житомира у 1957 р. Викладачі не мали квартир і продовжували проживати в поганих матеріальних умовах [14].

Натомість, у Харківському інженерно-економічному інституті критикувалась дирекція за неуважність до питання задоволення професорсько-викладацького складу і співробітників інституту житлом. Адміністрація не шукала можливостей, не використовувала внутрішні резерви для початку будівництва житлового будинку власними силами – за участю студентів і викладачів. [15] Подібною була ситуація у Полтавському державному педагогічному інституті ім. В.Г. Короленка. Там партбюро і дирекція погано турбувались про поліпшення побутових умов викладачів. Інститут мав великі проблеми у забезпеченні науково-педагогічного складу квартирами. Міністерством освіти УРСР було відмовлено у виділенні коштів на будівництво житлового будинку викладачам, не дивлячись на прохання дирекції інституту [16]. У Полтавському інституті інженерів сільськогосподарського будівництва на партзборах також піднімалось питання про поліпшення побутових умов викладачів [17].

У більшості вузів м. Києва на партійних зборах у 1957 р. неодноразово критикувались виконком міської і районних Рад депутатів трудящих та відповідні міністерства за неприйняття заходів до відбудови існуючих і будівництва нових учбових приміщень, гуртожитків, та забезпечення житловою площею професорсько - викладацького складу [18].

Необхідність покращення побутових умов, будівництва житла для викладачів у 1957 р. потребував Кримський медичний інститут [19], Одеський кредитно-економічний інститут, Одеський сільськогосподарський інститут [20].

Відсутність житла у викладачів Кам'янець-Подільського педагогічного інституту у 1957 р. негативно позначилася на їх роботі [21].

Серед великої кількості вузів УРСР лише Харківський авіаційний інститут у 1958 р. мав житловий будинок для викладачів на 48 квартир, тому заклад мав достатню кількість кваліфікованих викладачів [22].

Інколи проблема житла виникала у зв'язку із реорганізацією вузів. Так, через реорганізацію Харківського педагогічного інституту імені Г. Сковороди (1958 р.) в педагогічний інститут фізичного виховання, виникла потреба у забезпеченні житлом запрошених з інших міст на роботу викладачів в новостворений інститут [23].

У деяких випадках житлова проблема вирішувалася за рахунок внутрішніх резервів

університету. Наприклад, Ужгородський державний університет 1956-1957 рр. зусиллями адміністрації, партбюро створив нормальні житлові умови викладачам : Жуковій, Стакевичу, Міщенко, Чепуру, Мешко, Пагірі, Максимову, Лисину, Гріщенко, Лисову, Коваленко. За клопотанням адміністрації, партбюро та МК надано квартири викладачам Добошу, Кишко, Рошко. Але остаточно питання житла не було вирішено. Лише закінчення будівництва студентського гуртожитку мало зняти дану проблему [24].

Не кращою була ситуація у Донецькому індустріальному інститут ім. м. Хрущова, відсутність житла для професорсько-викладацьких кадрів не давала можливості запросити інших викладачів в інститут [25].

Важливим чинником у формуванні педагогічної майстерності, компетентності викладачів і в кінцевому результаті рівня і якості знань студентів є наявність матеріально-технічної бази вузів. Саме від стану забезпечення закладів відповідним оснащенням, наявності аудиторій, лабораторій, бібліотек залежав стимул педагогів до наукової діяльності, саморозвиток і бажання працювати.

На жаль, у 2 пол. 50-х – 60-х рр. ХХ ст. науково-педагогічний потенціал не мав належних умов для праці, оскільки більшість навчальних закладів мали недостатню матеріально-технічну базу. Так, інститути не мали своїх лабораторій, методичних кабінетів, сучасних лічильних та лічильно-вирішувальних устаткувань, були недостатньо забезпечені учбовими та наочними посібниками і користувалися застарілими лічильними засобами, що негативно впливало на рівень і якість викладання предметів. В іншому разі зменшувався план прийому студентів, що також певною мірою відбивалося на матеріальному становищі викладачів, оскільки план академічного навантаження змінювався.

Науково-педагогічна інтелігенція УРСР була змушена проводити заняття у несприятливих умовах. Наприклад, в КПІ навчальний процес через відсутність відповідного приміщення проводився у 2-3 зміни (з 8.30 до 24.00) [26]. Із листування з Радою Міністрів УРСР та ЦК КПУ з питань будівництва учбових закладів на 1963 р. дізнаємося, що Запорізький педагогічний інститут не був забезпечений потрібною кількістю лабораторних і навчальних кабінетів, площа яких складала лише 2450 кв.м. і тому навчання проводилося у 3 зміни [27]. Аналогічною була ситуація у Київському університеті (фізичний і геологічний факультети), у Київському гідромеліоративному та технологічному інститутах викладачі працювали у 3 зміни [28].

Навчальна база Івано-Франківського педагогічного інституту була дуже обмежена: не вистачало приміщення для учбових кабінетів, лабораторій та аудиторій, відсутній

актовий зал. Викладачі змушені були здійснювати академічний процес у дві зміни у 2 учбових корпусах [29].

Проблема умов праці науково-педагогічної інтелігенції була подібною у більшості вузів УРСР. Питання покращення матеріально-технічної бази закладів неодноразово розглядалось Державною плановою комісією УРСР, але це питання не завжди вирішувалось позитивно[30]. Із доповідної записки управління вищих і середніх педагогічних навчальних закладів в УРСР до Ради Міністрів УРСР Та ЦК КПУ з питань роботи педагогічних вузів 1958р. дізнаємось, що на купівлю обладнання педагогічним інститутам у 1957 р. було асигновано 9,2 млн. крб., на 1958 р, хоч передбачалось відпустити 8,7 млн. крб. [31] Виходячи із Зведеної відомості капіталовкладень, намічених у 1959-1965рр. відмічаємо, що загальний обсяг капіталовкладень на 1959 -1965 рр. по вузах МВО УРСР був визначений в сумі 1035 млн. крб. замість намічених 387 млн. крб. [32]. (дод.1)

Аналізуючи доповідну записку про забезпечення підготовки інженерів для оборонних галузей промисловості в Харківському авіаційному інституті, дізнаємось про гостру нестачу учбових приміщень, студентських гуртожитків і житла для викладачів. За станом на 1 жовтня 1963 р. площа учбово-лабораторних приміщень [33] на 1 студента стаціонару складала 5 кв.м., в той час як мінімальні нормативи становили 7-8 кв. м. [34].

Про низький рівень забезпечення учбово-матеріальної бази в Ужгородському університеті вказано в листі МВССО УРСР 9 лютого 1962р. ЦК КПУ. [35]

Відсутність необхідних умов праці, відповідного матеріального оснащення і висококваліфікованих кадрів у 1957 р. спостерігалось у Дніпропетровському університеті, [36] Одеському кредитно-економічному і сільськогосподарському інститутах [37].

Внаслідок обмеження асигнувань у 50-х роках матеріально-технічна база університетів серйозно відставала від наявних потреб, а відсутність необхідних приміщень значно ускладнювала проведення навчального процесу і негативно впливала на якість підготовки спеціалістів. При перевірці МВССО України Ново-Каховського загальнотехнічного факультету Одеського інженерно-будівельного інституту було виявлено, що загальнотехнічний факультет працював в 3 житлових будинках, не придатних для читання лекцій та проведення практичних занять. Навчальний процес проводився у 12 невеликих приміщеннях, в більшості яких неможливо було розмістити студентів навіть однієї академічної групи [38]

Гостру потребу в навчальних площах також відчував Харківський авіаційний інститут. У Харківському інженерно-будівельному інституті на одного студента припадало –

2,08 кв.м., Київському та Харківському автомобільно-шляховому інститутах відповідно – 2,17 і 2,59 кв.м.; Одеському гідрометеорологічному – 1,94 кв.м., Полтавському інституті інженерів с/г будівництва – 2,54 кв.м. У цих навчальних закладах навчання проводилось у 3 зміни[39]. Подібною була ситуація у Станіславському педагогічному інституті. Викладачі вузу працювали у дві зміни і не відвідували читальний та актовий зали за їх відсутністю.[40] Це впливало на рівень професіоналізму педагогів, широти кругозору, якості викладання навчальних предметів, ведення наукової роботи. Так, в Уманському педінституті у 1957 р. студент природничого факультету т. Борисов у своєму виступі заявляв, що окремі викладачі лекції читали сухо, по-книжному, не зацікавлювали ними студентів, не викликали дискусії з тих чи інших питань, дуже часто лекції не унаочнювалися. Наприклад, на лекціях з зоології не було схем, таблиць та інших навчально-наочних посібників, які б допомагали студентам глибше засвоїти те чи інше питання [41].

Фактичні матеріали свідчать, що більша частина вищих навчальних закладів України не була забезпечена у достатній мірі фінансовими ресурсами, що в свою чергу негативно впливало на забезпечення вузів навчально-лабораторними площами. Перспективним планом Міністерства вищої освіти України передбачалося вже на початку 60-х рр. ввести в дію нові навчальні корпуси, однак обмеженістю коштів, які виділяла держава на капітальне будівництво у 1962-1964 рр., задовольнити потреби вузів не вдавалося. Особливо у важких умовах праці перебували викладачі будівельних та технічних вузів [42]. (дод.2)

Десять років (від травня 1953 р. до вересня 1963 р.) тривало будівництво Харківського державного університету. В будівництві брали участь студенти, викладачі, співробітники вузу [43].

У 1960-х рр. більшість вузів продовжували відчувати гостру потребу в навчальних приміщеннях, у зв'язку з чим умови праці науково-педагогічної інтелігенції були складними. У багатьох вузах не вистачало навчальних аудиторій, лабораторій та кабінетних приміщень для практикумів. Особливо відчували в ці роки нестачу навчальних лабораторних приміщень Київський та Львівський політехнічні інститути, Харківський інженерно-будівельний інститут, Київський інститут народного господарства. Жоден із вузів, підвідомчий МВО України у 1960-х р. не мав навчальної площі, передбаченої існуючими нормами (12 кв.м. на 1 студента).

Динаміка забезпечення навчальними приміщеннями в 1965 р. навіть зменшилась і становила лише 4,5 кв.м. проти 5,5 кв.м. в 1959 р. Суттєва нестача навчальних площ

призвела до того, що в багатьох вузах викладачі змушені були працювати в лабораторіях навіть у вихідні дні [44].

Бюро міського комітету КПУ та виконком міської Ради депутатів трудящих відмічали, що викладачі Київського державного інституту фізичної культури проводили навчальний процес у кабінетах, які знаходились в запущеному стані і потребували перебудови [45].

Із справки Львівського політехнічного інституту дізнаємось, що у 1960 р. у вузі нараховувалося біля 500 осіб штатного науково-виробничого персоналу і крім того біля 150 чол. професорсько-викладацького складу із 24 кафедр, які працювали у 18 різних наукових лабораторіях інституту. Ситуація ускладнювалася тим, що цей великий контингент викладачів працював в різних корпусах і навіть у підвальних приміщеннях (в 20 різних місцях). Наукова робота гальмувалась відсутністю планового централізованого забезпечення матеріалами і обладнанням, відсутністю вільних приміщень для розширення навчальних лабораторій і створення нових. Ще одним із факторів, які впливали на рівень праці науковців, була неправильна оцінка їхньої діяльності, оскільки вони мали набагато нижчі оклади чим на передових заводах для таких же категорій працівників. Відсутність систематичної прогресивно-преміальної системи оплати праці призводила до переходу висококваліфікованих спеціалістів на виробництво і тому виникла потреба у наборі нових кадрів [46]. Аналогічною була ситуація у Львівському університеті (факультет журналістики). Через відсутність матеріально-технічної бази виникла проблема укомплектування факультету досвідченими і кваліфікованими викладачами [47].

Отже, умови праці науково-педагогічної інтелігенції у 1956-1964 рр. ХХ ст. були вкрай складними, що не могли не вплинути на проведення навчального процесу і якості підготовки спеціалістів різних профілів.

Таким чином, проаналізувавши досліджувану проблему, можна зробити висновок, що матеріально-технічного забезпечення життя і умов праці науково-педагогічної інтелігенції у 2 пол. 50-х – 1 пол. 60-х рр. ХХ ст. було важким. Викладачі не були належним чином забезпечені житлом. Більшість з них проживала у студентських гуртожитках, у яких кімнати погано освітлювались, не було елементарних побутових умов. Частина викладацького складу проживала на найманих квартирах. Траплялися випадки, коли науковці змушені були проживати навіть у підвальних приміщеннях і горищах. Ці умови певною мірою позначалися на якості підготовки викладачів, рівні професійної майстерності. У деякій мірі питання забезпечення житлом працівників вузів вирішувалось за сприянням держави та місцевих органів влади. Частині педагогів було

виділено державні квартири. Адміністрації інститутів вирішували питання житла шляхом будівництва власних гуртожитків. Траплялися випадки, коли у науковців відбирали дачі і передавали їх під дитячі садочки, будинки робітників заводів. Так звана «дачна кампанія» значно ускладнювала матеріальні умови життя науково-педагогічної інтелігенції.

Умови праці викладачів у 2 пол. 50-х – 1 пол. 60-х рр. ХХ ст. бажали бути кращими, адже більшість вузів УРСР у зазначений період не мали належного устаткування, учбових приміщень, лабораторій, бібліотек, актових залів, наочного та демонстраційного матеріалу. Це негативно впливало на бажанні педагогів працювати, проводити наукову роботу, підвищувати якість викладання і рівень знань студентів. Вкрай складною була ситуація із забезпеченням вишів навчальними аудиторіями, через що науково-педагогічна інтелігенція була змушена працювати у дві і три зміни. У деяких вузах навчання тривало з 8.30 до 24 години. Траплялися випадки, коли педагоги працювали і у вихідні дні. Часто викладачі проводили заняття у підвальних приміщеннях, аудиторіях, які потребували ремонту. У деяких вузах учбовий процес здійснювався у різних приміщеннях. Це ускладнювало роботу педагогічних працівників.

Отже, незважаючи на складні матеріальні умови життя і праці, більшість науково-педагогічних кадрів проводили наукову роботу, здійснювали навчальний процес на високому рівні, підвищували свою педагогічну майстерність, самовдосконалювались і працювали на розвиток УРСР.

Джерела та література

1. Історія Української РСР. Т. 8: Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945–70-ті роки). Ред. Колегія А. В. Лихолат (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1979 – С. 261-262.
2. Вовк В.М. Побут та дозвілля міського населення України в 50-80-х рр. ХХ ст.: Дис. канд. наук: 07.00.01 / Вовк Віктор Миколайович – К., 2007. – С. 269
3. Там саме. – С. 101.
4. ЦДАГО. – Ф.1. – Оп.№24. – Од.зб. 5660. – Спр. №1/8. – Т.1. – Арк.28
5. ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. №3667. – Арк. 49-50
6. ЦДАГО – Ф.1. – Оп.№24. – Од.зб. 4492. – Спр. №1/8. – Т.1. – Арк. 12.
7. ЦДАГО – Ф.1. – Оп.№24. – Од.зб. 4492. – Спр. №1/8. – Т.1. – Арк. 45.
8. ЦДАГО – Ф.1. – Оп.№24. – Од.зб. 4492. – Спр. №1/8. – Т.1. – Арк. 61.
9. ЦДАВО України. – Ф 4621. – Оп. 1. – Спр. 218. – Арк. 157.
10. ЦДАВО України. – Ф 4621. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 141-142 .
11. ЦДАВО України. – Ф. 4621. – Оп. 1. – Спр. № 65. – Арк.7.
12. ЦДАВО України. – Ф. 4621. – Оп. 1. – Спр. № 253. – Арк. 68.

13. Рибалка Іван Климентійович. Така наша доля: Сторінки життя мого покоління. (Спогади вчених Харківського державного університету.), Х.: Основа, 1999. – С.135
14. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од. Збер. 4609. – Спр. № 1/017. – Т. 1. – Арк.4
15. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од. Збер. 4609. – Спр. № 1/017. – Т. 1. – Арк.52
16. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од. Збер. 4609. – Спр. № 1/017. – Т. 1. – Арк.60
17. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од. Збер. 4609. – Спр. № 1/017. – Т. 1. – Арк.62
18. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од. Збер. 4609. – Спр. № 1/017. – Т. 1. – Арк.75
19. ЦДАГО Ф.1, Оп. 24. – Од. Збер. 4609. – Спр. № 1/017. – Т. 1. – Арк.85
20. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24, Од. Збер. 4609, Спр. № 1/017, Т. 1, Арк.120
21. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од. Збер. 4609. – Спр. № 1/017. – Т. 1. – Арк.90
22. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од. Збер. 4702. – Спр. № 1/8. – Т. 1. – Арк.23
23. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од. Збер. 4702. – Спр. № 1/8. – Т. 1. – Арк.124
24. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од. Збер. 4835. – Спр. № 1/017. – Т. VI. – Арк.57
25. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 71. – Од. Збер. 176. – Спр. № 63/13 – Т. 1. – Арк.9
26. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 31. – Спр. 689. – Арк.1
27. ЦДАГО – Ф.166. – Оп. 15 – № 4032. – Арк. 2.
28. ЦДАВО України. – Ф. 4621. – Оп. 1. – Спр. 218. – Арк. 154
29. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 31. – Спр. 689 – Арк.1
30. ЦДАГО – Ф.1. – Оп.№24. – Од.зб. 5660. – Спр. №1/8. – Т.1. – Арк. 24
31. ЦДАГО – Ф.166. – Оп. 15. – №2295. – Арк. 1.
32. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 71. – Од. Збер. 237. – Спр. № 63/12. – Арк.109
33. ЦДАГО – Ф.1. – Оп.№24. – Од.зб. 5660. – Спр. №1/8. – Т.1. – Арк. 27
34. ЦДАГО – Ф.1. – Оп.№24. – Од.зб. 5660. – Спр. №1/8. – Т.1. – Арк. 28
35. ЦДАГО – Ф.1. – Оп.№24. – Од.зб. 5486. – Спр. №1/8. – Т.1. – Арк. 3.
36. ЦДАГО – Ф.1. – Оп.№24. – Од.зб. 4492. – Спр. №1/8. – Т.1. – Арк.51.
37. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24 – Од. Збер. 4609 – Спр. № 1/017. – Т. 1. – Арк. 120
38. ЦДАВО України. – Ф 1. – Оп. 71. – Спр. 279. – Арк. 153-154.
39. ЦДАВО України. – Ф 1. – Оп. 71. – Спр. 161. – Арк. 9.
40. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 71. – Од. Збер. 209. – Спр. № 63/11. – Т. 1 – Арк.20
41. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 71. – Од. Збер. 209 – Спр. № 63/11. – Т. 1. – Арк.89
42. ЦДАВО України. – Ф 4621. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 93-94.
43. Рибалка Іван Климентійович. Така наша доля: Сторінки життя мого покоління. (Спогади вчених Харківського державного університету.), Х.: Основа, 1999. - С. 133-134.
44. Брехунець Н.С. Навчальні заклади освіти України 50-80-х років ХХ ст.: історіографія: Дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Брехунець Ніна Сергіївна. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – С.124
45. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 24. – Од.збер. 5168. – Справа № 10/5, 10/6, 10/8. – Арк. 3.
46. ЦДАГО Ф.1. – Оп. 71. – Од. Збер. 250. – Спр. № 63/12. – Арк.35-36
47. ЦДАГО – Ф.1. – Оп. 71 – Од. Збер. 250 – Спр. № 63/12. – Арк.99

Аннотация

С тех пор, когда Украина стала независимым государством, сложились обстоятельства для более глубокого изучения многих исторических проблем, среди которых важное место принадлежит исследованию истории повседневности научно-педагогической интеллигенции. Статья посвящается проблемам материального обеспечения жизни и условий труда научно-педагогической интеллигенции Украинской ССР второй половины 50-х – первой половины 60-х годов XX столетия.

Ключевые слова: научно-педагогические кадры, научно-педагогическая интеллигенция, материальное положение, жилищные условия, качество преподавания, материально-техническое обеспечение, хрущевская «оттепель», десталинизация, либерализация, реформирования.

Annotation

When Ukraine became the independent state, many historical problems were analyzed. Among them an important place belongs researching an everyday life of scientific and educational intellectuals. The article is devoted to problems of Ukrainian pedagogical intellectuals in the mid-20th century.

Keywords: research and teaching staff, scientific and pedagogical intelligence, financial status, living conditions, quality of teaching, logistics, Khrushchev "thaw" de-Stalinization, liberalization reforms.

Віктор Вахонєв
Іван Стичинський
(Київ)

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ КИЯН У 1918 РОЦІ

У даній статті розглянута проблема повсякденного життя киян у 1918 році. Джерелами для дослідження слугували спогади очевидців подій. В дослідженні показаний історіографічний доробок з даної проблеми та історії повсякденності в Україні, проаналізовано фактори, які впливали на повсякденне міське життя Києва у зазначений час.

Ключові слова: історія повсякденності, повсякденне життя, Київ.

1918 рік є важливим періодом в історії України. В цей час Київ був центром політичних і військових подій, осередком українського культурного життя. Всі ці фактори